

70 ГОДИНИ СТУДИИ ПО ПЕДАГОГИЈА ВО МАКЕДОНИЈА -образовен темел што се надградува-

Сузана Миовска-Спасева

Универзитет „Свети Кирил и Методиј“,
Филозофски факултет – Скопје,
Институт за педагогија, Република Македонија
suzana@fzf.ukim.edu.mk

УДК: 378.096(497.7) (060.91)

Апстракт

Трудот претставува анализа на развојниот пат на студиите по педагогија во Македонија од нивното конституирање во рамките на Филозофскиот факултет во Скопје непосредно по завршувањето на Втората светска војна па се до денес. Структуриран е во три тематски целини кои ги елаборираат корените, развојот и перспективите на студиите по педагогија. Најнапред се идентификуваат карактеристиките на одделните етапи од 70-годишниот развој, а потоа се прави осврт на развојните промени во однос на повеќе аспекти: името на Институтот за педагогија, организацијата на студиите, програмите, студентите и наставно-научниот кадар. На крајот од трудот се изнесуваат размислувања и дилеми кои се сметаат суштински за идниот развој на студиите по педагогија во Македонија, но и во глобални рамки.

Клучни зборови: *студии по педагогија, високо образование, образование во Македонија, историја на педагогија.*

Увод

Одбележувањето на 70-годишнината од постоењето на Институт за педагогија при Филозофскиот факултет во Скопје е убав повод за еден историчар на педагогијата да се наврати на неговиот развоен пат и растеж, на неговите постигнувања и да ги расветли неговите историски и современи предизвици. Седумдесет години не се долг век за образовна институција гледано во светски рамки, но за наши услови, тоа е речиси времетраењето на слободна Македонија, тоа е историјата на македонскиот национален воспитно-образовен систем, на македонското високо образование. Тие седумдесет години сведочат за интензивен просветно-културен развој во кој педагошката наука и оспособувањето педагошки кадар имаат исклучително важна улога во градењето на општествениот живот и научната мисла во Македонија. Всушност, низ развојниот пат на студиите по педагогија се отсликуваат општествено-политичките и образовните движења и превирања на овие простори, како и големите усилби на македонската интелигенција за образовен, научен и општествен напредок.

Корени

Студиите по педагогија се вградени во темелите на високото образование во Македонија и ги одразуваат неговите развојни етапи и предизвици. Тие се развиваат во

три различни држави со различни политички и образовни системи. Нивната традиција е, всушност, подолга од седумдесет години, бидејќи почетоците датираат уште во 20-тите години на минатиот век кога во Скопје се основа Филозофскиот факултет, како огранок на истоимениот факултет во Белград (Уредба о Филозофском факултету у Скопљу..., 1920) и кога заедно со студиите по јазик, книжевност, филозофија и историја, тогашната катедра за педагогија ја понесува одговорноста за подготовка на наставнички кадри за училиштата во јужниот дел на тогашното Кралство на Србите, Хрватите и Словенците. Иако со работата на оваа прва високошколска установа на територијата на Македонија се остварува туѓинска национална и образовна политика, бидејќи се очекува средношколските наставници кои излегуваат од Катедрата по педагогија да ја „развијат националната свест“ на „српскиот народ“ во „Јужна Србија“ (Картов, 1973, стр.103), сепак, нејзиното дведецениско постоење во периодот меѓу двете светски војни (1920-1941) претставува основа врз која ќе се развива високото образование и педагошката научна мисла во слободна Македонија.

1946 година го обележува новиот почеток на студиите по педагогија во рамките на новооснованиот Филозофски факултет во Скопје како прва македонска високообразовна установа и темел на првиот универзитет во Македонија што ќе се основа три години подоцна (Закон за универзитетот во Скопје, 1949). Почетоците на педагошките студии, како впрочем и на целото високо образование во социјалистичка Македонија, се скромни, кадровската екипираност е недоволна, условите за работа се несоодветни, но ентузијазмот е голем, а важноста на студиите и потребата за педагошки кадар е општествено призната. Во текот на четирииполдеценискиот развој на Социјалистичка Република Македонија кој се остварува во рамките на југословенската федерација, студиите по педагогија, како и другите студии што се развиваат во рамките на Филозофскиот факултет во Скопје, се изградуваат врз идејните основи на марксизмот, сфатен како научна теорија, класно ослободувачка идеологија и револуционерна практика на работничката класа (Дамјановски, 1985, стр. 28). Во текот на овој период, на Институтот за педагогија е присутен општиот тренд на постојано зголемување на бројот на студентите, но, истовремено и паралелно со него, студиите по педагогија ги рефлектираат многубројните противречности и диспропорции во развојот на високото образование во Македонија, како во однос на неговата комплементарна поврзаност со средното образование, така и во однос на поврзаноста со науката и трудот, во онаа мерка во која тоа го барал развојот на општествено-економските односи. (Камберски, 1994, стр. 162-178). Во социјалистичкиот период, Институтот за педагогија при Филозофскиот факултет во Скопје е единствената високообразовна институција во Македонија која во континуитет обезбедува четиригодишно факултетско образование за подготовка на профил педагог, стручњак за воспитување и образование. Со својата програмска и организациска поставеност, тој изгради репутација на расадник на квалитетен педагошки високостручен и научен кадар кој се вгради во сите аспекти на социјалистичкиот воспитно-образовен систем и општествен живот.

Наставната и научно-истражувачката традиција Институтот за педагогија ја продолжува и во самостојна Македонија. Тоа е период од дваесет и пет години во кој, веројатно, се направи најмногу на планот на отворање на македонската педагошка наука кон европските и светските искуства и придобивки во областа на воспитно-образовната теорија и практика, преку учества и организирање на меѓународни конференции, учества во меѓународни научно-истражувачки и апликативни проекти, студиски престои во

странство на наши професори и студенти, гостувања на странски професори, соработка со колеги педагози од универзитети од регионот, Европа и пошироко. Од почетокот на новиот милениум залагањата се насочени кон создавање услови за непречена имплементација на принципите и препораките кои произлегуваат од Болоњската реформа во високото образование, со цел да се унапреди квалитетот на воспитно-образовниот процес, да се зголеми ефикасноста на студиите и да се овозможи нивна конкуритивност и компатибилност со европскиот и глобалниот образовен пазар (Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005 – 2015, 2006, стр. 241-243). Овие приоритети доведоа до значителни промени во концепциската поставеност на студиите по педагогија, но и до актуализирање на бројни прашања и дилеми во однос на идниот развој и на студиите и на високото образование во Република Македонија.

Развој

Развојот на студиите по педагогија во текот на изминатите седумдесет години може да се квалификува како динамичен и интензивен, исполнет со реформски промени и настојувања да се осовременуваат студиите и да се прилагодуваат како на општествените потреби, така и на развојот на педагогијата и другите науки сродни на неа. Тоа се согледува во повеќе аспекти:

Име

Студиите започнуваат во рамките на заедничката *Катедра за филозофија и педагогија* (1946-49), во 1949/50 прераснуваат во самостојна *Катедра за педагогија* која во 1977/78 се преименува во *Наставно-научна студиска група за педагогија*, а десет години подоцна во *Институт за педагогија*, име кое се задржува до денес (Камберски, Корубин, 1996, стр.41).

Организација на студиите

Почетоците се на додипломско ниво, четиригодишни студии со еднопредметен карактер; двопредметен систем на студии се воведува краток период (1959/60-1961/62), а паралелно со еднопредметниот постои во текот на една деценија (1967/68-1976/77). Од учебната 1978/79 година студиите по педагогија имаат исклучиво еднопредметен карактер (Преглед на предавањата за учебната 1959–60, 1962–1963, 1967–1968, 1977–1978).

Со цел да се да овозможи организирано и систематско оспособување на научни кадри во областа на педагошките науки, од 1980/81 се воведуваат двегодишни постдипломски студии по педагошки науки, а од 2004/5 нови постдипломски студии по менаџмент во образованието. Во 2009 год. постдипломските студии и во двете области се трансформираат во едногодишни студии на втор циклус.

Во 1992/93 година на Институтот за педагогија при Филозофскиот факултет се воведуваат и постдипломски специјалистички студии во траење од една година кои водат до стручно звање *специјалист-педагог* во определено воспитно-образовно подрачје.

Во 1958 година е промовиран првиот доктор по педагошки науки на Филозофскиот факултет во Скопје, а од 2013/14, со примената на Европскиот кредит трансфер систем (ECTS) се воведуваат тригодишни докторски студии.

Програми

Во текот на изминатите седумдесет години студиските и предметните програми на Институтот за педагогија се често менувани во согласност со општествено-економските и политичките промени и реформските процеси на воспитно-образовниот систем. Првата програма ја сочинуваат 16 предмети, односно научни дисциплини, од кои 6 се од педагошка област, а останатите се од психолошка, филозофска и општообразовна (Камберски, Корубин, 1996, стр. 41). Последната програма ја сочинуваат 40 предмети од кои 7 можат, но и не мораат да бидат од други области, зашто се бираат од факултетска и универзитетска листа на предмети (Прирачник за студенти..., 2013). Меѓу првата и последната програма бројни се и квантитативните и квалитативните измени во програмите:

- Се воведуваат нови наставни дисциплини: методологија на педагогија и андрагогија во 1962/63 (Преглед на предавањата за учебната 1962/63), методика на воспитна работа и компаративна педагогија во 1977/78 (Преглед на предавањата за учебната 1977/78), семејна педагогија и училишна педагогија во 1991/92 (Наставен план и режим на студии на Институтот за педагогија, 1991), специјална педагогија и социјална педагогија во 1997/98 (Прирачник за студентите на Филозофскиот факултет, 1997, стр.19).
- Се воведуваат изборни групи наставно-научни дисциплини со педагошки карактер и изборни предмети (1977/78) (Преглед на предавањата за учебната 1977/78, 1982/83). Оваа концепциска поставеност на студиите се усовршува и дополнува во наредните децении, со воведување на изборни програмски подрачја (Прирачник за студентите на Филозофскиот факултет, 1997, стр. 19-23), а од 2009 со група изборни предмети (предучилишна, училишна, андрагошка, социјално-педагошка) (Прирачник за студенти 2009/2010).
- Институтот за педагогија изнедрјува две нови четиригодишни додипломски студии (дефектолошки студии од 1993/94, андрагошки студии кои се фаза на акредитација).
- Со Болоњската реформа во високото образование и воведувањето на ЕКТС во учебната 2004/05 год. се заменува традиционалниот дисциплинарен пристап со модуларен, при што големите двосеместрални и трисеместрални предмети се заменети или поделени на едносеместрални, со што значително се зголемува бројот на предметите во студиската програма.
- Се менува јазикот на педагогијата и образованието: теоријата на социјалистичкото воспитување чија марксистичка идеолошка матрица беше вградена во системот на педагошки дисциплини, во последните децении им отстапува место на процесите на глобализација и маркетизација на образованието.

Студенти

Сите овие промени се рефлектираат во процесот на оспособувањето на генерациите студенти кои имаат поминато низ Институтот за педагогија, а чиј број од година во година постојано се зголемува. Всушност, според бројот на запишани и дипломирани студенти во изминатите седумдесет години Институтот за педагогија може да се пофали дека е меѓу водечките на Филозофскиот факултет во Скопје. Динамиката може да се следи низ следнава статистика: во учебната 1946/47 година се запишани 47 студенти, во 1956/57 -

220, во 1962/63-514, а бројот на запишани достигнува кулминација по воведувањето на слободниот упис на Универзитетот во 1971/72- 968 (Камберски, Корубин, 1996, стр. 45). Оваа тенденција се одржува се до крајот на 70-тите кога бројот на запишани студенти постепено се намалува. Од 1980 год. во наредните децении тој изнесува 200-250, а во последните години тој број е стабилизан на 160-180 студенти за сите четири години.

И бројката на дипломирани студенти, магистрирани и докторирани на Институтот за педагогија е, исто така, импозантна: заклучно со учебната 2015/16 год. педагошките студии ги завршиле вкупно 3179 студенти; до јули 2016 се оспособиле 168 магистри по педагошки науки и 124 по менаџмент во образованието, 78 доктори по педагошки науки и 10 по менаџмент во образованието⁵⁶.

Студентите на Институтот за педагогија се уште помногубројни, зашто професорите и соработниците на Институтот држат настава не само на матичните, туку и на студентите од другите институти од Филозофскиот факултет, од други факултети на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и од други универзитети во државата. Освен тоа, скоро 40 години, уште од учебната 1977/78 година, Институтот остварува и педагошка и методска доквалификација за дипломирани на т.н. ненаставнички факултети во Македонија во сите области (Преглед на предавањата за учебната 1977/78). Се до последните неколку години таа се остварува преку полагање на неколку испити и одреден фонд на наставна пракса. Почнувајќи од учебната 2014/15 год. Институтот за педагогија, заедно со трите педагошки факултети од државата, воведува едносеместрални студии (30 ЕКТС) за стручно професионално усовршување за стекнување на наставнички компетенции (Правилник за начинот и условите за студирање на студиската програма за стекнување на педагошко-психолошка и методска подготовка..., 2014). Програмата се состои од три задолжителни предмети (педагогија, психологија и методика), два изборни предмети и 45-дневна педагошка пракса во основни или средни училишта (Студиска програма за стручно професионално усовршување ...).

Покрај педагошката и методската доквалификација, Институтот за педагогија во својата историја бележи уште една активност на планот на стручното усовршување на дипломираните кадри. Имено, почнувајќи од академската 2005/06 година, во период од неколку години, организира и обука за директори на основните и средните училишта во државата.

Наставно-научен кадар

Сите овие активности се плод на работата на наставниците на Институтот за педагогија, оние кои го градат угледот на Институтот и ја носат одговорноста за квалитетот на педагошките студии и за развојот на педагошката наука во Македонија. Студиите започнуваат само со еден наставник по историја на педагогијата, д-р Киро Камилев, дипломец на Филозофскиот факултет во Прага, докторанд на Универзитетот во Нанси, Франција (Темков, 2006, стр.50). Недостатокот од наставници во оваа почетна фаза од развојот на студиите по педагогија се покрива со ангажирање на професори од другите универзитетски центри од тогашна Југославија, особено од Филозофскиот факултет во Загреб и Белград. Во текот на 60-тите и 70-тите години бројот на матични наставници постепено се зголемува и се формира првата генерација на наставно-научен кадар која, всушност, ги поставува темелите на педагошката наука и образование во Македонија: професорите Ристо Кантарџиев, Анатоли Дамјановски, Љупчо Копровски, Бранко

⁵⁶ Наведените податоци се преземени од интерната статистика на Филозофскиот факултет во Скопје.

Петровски, Ѓорѓи Делчев, предавачот Никола Поповски, асистентот Климе Џамбазовски, како и професорите од другите југословенски републики кои со еднодеченискиот ангажман на Институтот се речиси одомаќинети во македонската академска средина (Бранко Вељковиќ (1951-60), Владимир Спасиќ (1958-67) и Боровоје Самоловчев (1975-85)). Три генерации наследници го продолжуваат педагошкото дело: асистентите на првата генерација, Никола Петров, Натка Мицковиќ, Марија Костова, Благородна Лакинска, Киро Камберски, Снежана Адамческа, Марија Тофовиќ-Ќамилова, станаа професори на третата генерација која, пак, во последните години го создава својот подмладок. Денешниот состав на Институтот за педагогија е спој на искуството и младоста и го сочинуваат професорите Марија Тофовиќ-Ќамиловска, Зоран Велковски, Анета Баракоска, Вера Стојановска, Јасмина Делчева-Диздаревиќ, Лена Дамовска, Наташа Ангелоска-Галевска, Сузана Миовска-Спасева, Трајан Гоцевски и Борче Костов и доцентите Елизабета Томевска-Илиевска, Алма Тасевска и Елена Ризова.

Сите овие наставници, 24 кои произлегле од Институтот и десетина други, истовремено се и научни работници кои создаваат голем опус на педагошка литература што ја збогатува научно-истражувачката традиција во областа на воспитувањето и образованието и ја афирмира педагошката наука кај нас и пошироко. Тоа се неколку илјади научни и стручни трудови, голем дел од нив презентирани на меѓународни и домашни конференции и симпозиуми, стотина книги и учебници од областа на педагогијата. Истовремено, овие наставници како експерти во своите потесни области учествуваат во иновирањето на воспитно-образовната практика како раководители на меѓународни проекти кои по осамостојувањето на Македонија ја определија дидактичко-методичката физиономија на образованието во Македонија, но и во градењето на образовната политика во земјата преку учество во изработката на стратешки документи за развој на образованието во Македонија. Во тој контекст е и фактот дека токму од наставно-научниот кадар на Институтот за педагогија произлегле двајца министри за образование, двајца проректори на УКИМ, еден директор на Бирото за развој на образованието, еден директор на Државниот просветен инспекторат, еден директор на Државниот завод за статистика, тројца декани и седум продекани на Филозофскиот факултет во Скопје.

Перспективи

Бројките се, секако, показател за успешност и развој, за постигнувања со кои можеме да се споредуваме со останатите институти, факултети во земјата, во државите во регионот, во Европа и во светот. Но, како педагози, оние кои настојуваат да ја овладеат уметноста и/или да ја разберат уметноста на воспитувањето, не смееме да заборавиме, особено не денес во услови на морален пад и изгубени вредности, дека педагогијата не е само поучување и учење, проверка на знаења и очекувани резултати. Педагогијата изворно и суштински носи длабока човечка порака: воспитувањето е, пред се, помош и поддршка на развојот, на стремењето на човекот кон човечноста. Затоа, во трасирањето на патеката на развојот на педагошката наука во Македонија и пошироко, ние, педагозите, мора да го имаме на ум, но и на срце, квалитетот на односите што ги градиме со оние со кои го остваруваме воспитно-образовниот потфат. Фокусирајќи се на постигнувањата на учениците, студентите и наставниците, како индикатор за ефективност на воспитно-

образовниот процес и за обезбедување на компетитивноста и компатибилноста со европскиот и светскиот образовен пазар, да не дозволиме да ја изгубиме смислата на воспитно-образовната работа: создавањето здрава, сигурна, грижлива и стимулативна воспитна заедница која интринзички ќе ги мотивира децата, младите и возрасните да ги развиваат своите потенцијали низ комуникација и соработка.

Студиите по педагогија го следат, рефлектираат и го овозможуваат развојот на нашето образование, наука и држава веќе седумдесет години. Навраќањето на постигнатото во изминатиот период покажува дека педагошкиот придонес е значаен, делото е трајно и вткаено во целината на општественото живеење. Оттука, и одговорноста на 13-мината кои го сочинуваме актуелниот состав на Институтот за педагогија е голема: да продолжиме онаму каде што застанале нивните претходници и со знаење, посветеност и заедништво да го надградуваме темелот на македонското образование, создавајќи нови генерации педагози и вредни и трајни педагошки дела.

Литература

1. Дамјановски, А. (1985). Четириесет години слободен развој на воспитанието и образованието во Македонија. Во: Н. Андовска (уред.) *Воспитанието и образованието во Македонија (1943-1983)*. Скопје: Просветно дело, стр. 23-43.
2. Камберски, К. (1994). *Од буквар до универзитет*. Скопје: Просветно дело.
3. Камберски, К., Корубин, Ј. (уред.) (1996). *Филозофски факултет: 1946-1996*. Скопје: Филозофски факултет.
4. Картов, В. (1973). *Културно-просветната политика на владеечките режими на Југославија во периодот меѓу двете светски војни* (докторска дисертација). Скопје: Филозофски факултет.
5. Наставен план и режим на студии на Институтот за педагогија (1991). Скопје: Филозофски факултет.
6. *Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005 – 2015* (2006). Скопје: МОН.
7. Правилник за начинот и условите за студирање на студиската програма за стекнување на педагошко-психолошка и методска подготовка на Институтот за педагогија при Филозофскиот факултет-Скопје (2014). Скопје: Филозофски факултет.
8. Преглед на предавањата за учебната 1959/60, 1962/63, 1967/68, 1977/78, 1978/79, 1982/83. Скопје: Филозофски факултет.
9. Прирачник за студенти (прв циклус студии) Институт за педагогија (2013). Скопје: УКИМ, Филозофски факултет.
10. Прирачник за студенти 2009/2010 Институт за педагогија (2009). Скопје: УКИМ, Филозофски факултет.
11. Прирачник за студентите на Филозофскиот факултет (1997). Скопје: Филозофски факултет.
12. Студиска програма за стручно професионално усовршување за стекнување на наставнички компетенции (n.d.). Филозофски факултет-Институт за педагогија http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/media/studiska_programa.pdf (Accessed on 2.02. 2016).
13. Темков, К. (2006). Филозофскиот факултет во Скопје како прва високошколска институтција во слободна република Македонија. Во: К. Темков, Д. Петреска, Ј. Корубин (уред.) *Монографија Филозофски факултет во Скопје*. Скопје: Филозофски факултет, стр. 33-60.
14. Уредба о Филозофском факултету у Скопљу и правном факултету у Суботици (1920). Службене новине, 27.
15. Закон за универзитетот во Скопје (1949). *Службен весник на НРМ*, 4.